

taal = meer

Varen

Je hebt vast wel een idee wat het woord **varen** betekent. Inderdaad, dan denk je aan een boot, die door het water gaat. Het woord scheepvaart is daarvan afgeleid. Maar we kennen ook de woorden luchtvaart (zoals in de naam KLM) en ballonvaart, en die hebben niets met water te maken. Kun je bedenken waarom ze toch dat woord **varen** daarvoor gebruikt hebben?

Met een boot kun je **uitvaren**. Wat gebeurt er dan? Maar je kunt ook **tegen iemand uitvaren** en dat gaat weer niet over boten. Wat zou dat dan betekenen?

De woorden veer en veerpont komen ook van dat woord varen en ook het woord voerman komt daar vandaan. Blijkbaar heeft ook rijden iets met varen te maken. In het Duits blijkt dat inderdaad letterlijk: **fahren** betekent daar zowel varen als rijden of gaan.

Het oud-Nederlandse woord **voorde** (ook wel verkort tot **voort**) blijkt ook met dat woord **varen** te maken te hebben. In allerlei plaatsnamen komen we dat nog steeds tegen, zoals in Amersfoort en Lichtenvoorde. Het Engelse woord ford is daarmee verwant, en betekent hetzelfde, waardoor je dat ook in plaatsnamen tegenkomt (bv. in Oxford). Het betekent in al die gevallen 'doorwaadbare (=ondiepe) plek in een rivier'. Bij zo'n plek wilde men graag wonen.

Dan is er nog het woord **ervaren** en het daarvan afgeleide woord **ervaring**. Dat betekende oorspronkelijk zoets als 'doorreizen', 'ergens doorheen gaan'. Zo ontstond de betekenis 'ondervinden' of 'meemaken'. Maar ook nu komt dat **ervaren** weer van het werkwoord **varen**. Ook in het Duits is er het woord **erfahren**, met dezelfde betekenis.

Probeer al die betekenissen en verwante woorden eens in een mindmap te zetten, zodat je kunt laten zien hoe die woorden samenhangen en afkomstig zijn van dat woord varen. Verzamel ook plaatsnamen waarin stukjes voorkomen die verwant zijn aan varen en zoek op waarom die plaatsen zo heten.

Raadseltaal

Je hebt misschien wel eens een woordenpuzzel gemaakt. Die heb je in allerlei vormen, waarvan de kruiswoordpuzzel een van de bekendste is. Daarin kruisen de woorden elkaar horizontaal en verticaal, vandaar de naam.

Bij zo'n woordenpuzzel gebruikt men omschrijvingen die je op het spoor moeten zetten van het bedoelde woord. In gewone kruiswoordpuzzels zijn die omschrijvingen meestal wel duidelijk. In andere puzzels lijken ze soms een beetje op raadseltjes. Daarom noemen we zo'n puzzel 'cryptogram', want het Griekse woord **crypto** betekent 'geheim'. Kijk maar naar dit voorbeeld: 'bewaarplaats voor fijngemalen meel'. Daarmee wordt het woord 'bloempot' bedoeld. Kun je uitleggen hoe dat woord en die omschrijving bij elkaar passen?

Hieronder vind je nog een paar van zulke omschrijvingen. Probeer een woord te vinden dat daarbij past. Het aantal letters staat steeds tussen haakjes.

- die omlijsting rijmt op 12 (6)
- die omcirkelt elk plekje (6)
- schertsfiguur met ingebouwde gele kleur (5)
- iets om veel keer aan te eten (5)
- een stalen exemplaar heeft dit nodig, maar een echt
- ros heeft aan de helft genoeg (8)

Probeer zelf ook eens zulke raadselachtige omschrijvingen te bedenken! Noteer die op een poster en laat je klasgenoten erbij schrijven welk woord jij volgens hen bedoelt...

Gelijknamig maken

Als op een fruitschaal drie appels en twee peren liggen kun je die aantallen niet zomaar bij elkaar optellen. Want het zijn niet allemaal appels en ook niet allemaal peren. Je moet dan een andere naam gebruiken, zoals vruchten of fruit. Bij breuken kom je dat ook tegen. Als je $1/5$ en $1/4$ bij elkaar wilt optellen, dan lukt dat niet, want die noemers zijn verschillend en dat betekent dat die namen niet voor allebei de breuken kloppen. Ook dan moet je een nieuwe naam zoeken, wat je bij breuken 'gelijknamig maken' noemt.

Dat komt bij veel namen voor. Als zulke namen bij elkaar horen, omdat die hetzelfde soort 'dingen' benoemen, heb je een nieuwe naam nodig die voor allemaal klopt. Dat noemen we dan een verzamelnaam. Je kunt vast wel bedenken waarom die naam zo heet. Probeer de verzamelnamen te vinden voor

de volgende groepjes namen. Misschien kun je wel meer verzamelnamen bedenken die bij zo'n groepje passen...

- erwt, sperzieboon, bloemkool en sla
 - diamant, robijn, smaragd, saffier
 - trui, shirt, broek, sokken
 - de Alpen, de Apennijnen, de Pyreneeën, de Oeral
 - mug, mier, wesp, bij
 - brommer, auto, trein, fiets
 - camembert, edammer, feta, parmezaan
 - bord, schaal, kopje, schotel
 - Instagram, Twitter, Facebook, LinkedIn
 - Trouw, het Parool, De Telegraaf, NRC
 - mes, vork, lepel, gebaksvorkje
 - Rome, Brussel, Boedapest, Ottawa
 - BNNVARA, WNL, VPRO, KRO-NCRV
- Kun je zelf ook nog een paar van zulke groepjes bedenken, met een passende verzamelnaam daarbij?

Wie bedacht de komma?

Veel dingen zijn voor ons heel normaal, zo normaal dat we er eigenlijk nooit aan denken dat die heel gewone dingen ooit door iemand zijn bedacht en vorm gegeven. Dat geldt ook voor de komma. Dat kleine teken dat je in elk boek dat je leest tegenkomt.

Aristophanes van Byzantium werkte meer dan 2000 jaar geleden in de bibliotheek van de Griekse stad Alexandria. In zijn tijd zetten schrijvers de woorden gewoon achter elkaar. Niemand gebruikte punten of komma's. Dat vond Aristophanes onduidelijk. Daarom ging hij in de boeken die hij overschreef ter verduidelijking punten zetten. Waarom schreef hij die boeken echt met de hand over? Hij zette die punten bovenaan, in het midden en onderaan de regel. Bij zo'n set punten wist de lezer dan

dat hij even een pauze kon houden. Vanaf de dertiende eeuw gebruikten schrijvers en later de drukkers een schuine streep (/), als teken dat de lezer even kon pauzeren. Die echte gekrulde komma die we nu gebruiken, is in de vijftiende eeuw bedacht door Aldus Manutius (1449-1515), (<https://www.quora.com/Who-invented-the-period>) die in Venetië een drukkerij had. Een komma is er niet voor de versiering. Die komma geeft je niet alleen een moment om adem te halen, maar is vaak ook heel belangrijk om te kunnen begrijpen wat er is bedoeld. Kijk maar naar deze zinnen. Kun jij bedenken wat de goede plaats is voor een komma?

- Schiet op opa anders missen we de trein.
- Oma houdt van haar parkieten koken en breien.
- Help Elias niet hij is de dief maar Sam!

- Michael dacht Sara pass die bal nou eens een keer.
- Luister dit liedje begint echt heel grappig. Bedenk zelf ook eens een paar zinnen, die zonder komma niet goed te begrijpen zijn.

